

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.43:631.173 (4/9)

*Н. М. Проценко,
к. е. н., в. о. доцента кафедри економічної кібернетики,
Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва, м. Харків*

ТЕХНІЧНА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

*N. M. Protsenko,
Ph.D. in Economics, assistant professor of department of economic cybernetics,
Kharkov National agrarian University named after V.V. Dokuchaev, Kharkov*

TECHNICAL MATERIAL WELL-BEING OF AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY: FOREIGN EXPERIENCE

Розглянуто стан матеріально-технічної бази сільського господарства деяких країн СНД. Проаналізовані шляхи в напрямку зміцнення та подальшого розвитку технічної забезпеченості аграрного сектору економіки.

The state of material and technical base of agriculture of some countries of CIS is considered. Analyzed paths at direction of strengthening and further development of technical material well-being agrarian to the sector of economy.

Ключові слова: економіка, сільське господарство, технічний потенціал, забезпеченість, ресурси, ефективність.

Keywords: economy, agriculture, technical potential, material well-being, resources, efficiency.

Постановка проблеми. Найважливішими чинниками успішного функціонування будь-якого суб'єкта господарювання є забезпеченість усіма видами ресурсів і їх ефективне використання. Одним із елементів ресурсного потенціалу, оптимальне формування і раціональне використання якого є важливою умовою організації ефективного виробництва, виступає технічний потенціал. Тому проблеми оснащеності сільськогосподарською технікою мають особливу значущість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва присвячені дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Значний внесок у дослідження економічних проблем інноваційного розвитку підприємств та процесів інвестиційного забезпечення технічного оновлення виробництва зробили: В.Г. Андрійчук, Я.К. Білоусько, Ю.С. Пилькевич, П.Т. Саблук, В.Л. Товстопят, А.В. Сомик, В.С. Шебанін, В.В. Юрчишин та інші. Вчені створили вагоме науково-методичне підґрунтя з проблем управління оновленням матеріально-технічної бази сільського господарства, фінансового забезпечення відтворювальних процесів та інвестування. Проте, враховуючи мінливі умови ринкового середовища, а також світові процеси економічної інтеграції і глобалізації, існуючі наукові підходи потребують розвитку та подальшого вдосконалення.

Постановка завдання. Мета статті – вивчення стану технічного забезпечення аграрного виробництва та аналіз шляхів розвитку технічного потенціалу сільського господарства в Росії та Республіки Білорусь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпеченість агропромислового виробництва усіма видами техніки в необхідній кількості відіграє вирішальну роль у досягненні виробництва намічених об'ємів сільськогосподарської продукції, забезпеченні продовольчої безпеки і сталого розвитку країни. Проте, незважаючи на відповідні кроки з боку держави, рівень механізації виробництва всіх видів сільськогосподарської продукції залишається незадовільним.

В напрямку пошуку шляхів виходу з ситуації, що склалася, для нас може бути дуже корисним досвід країн-сусідів – Російської Федерації і Республіки Білорусь – зі схожими як природно-кліматичним умовами, так станом і проблемами в аграрному секторі народного господарства.

Матеріально-технічна база аграрного комплексу Росії зазнала значні зміни в період його реформування. Триває процес вибуття основних видів техніки, що використовується в сільськогосподарському виробництві, посилюється тенденція морального і фізичного зносу сільськогосподарських машин, які давно виробили свій експлуатаційний ресурс. Внаслідок цього списання несправної техніки перевищує її поповнення, не відбувається повноцінної заміни техніки. До 2012 р. відбулося майже триразове зниження забезпеченості сільгоспідприємств тракторами, зернозбиральними комбайнами, а по деяким видам техніки ще більш значне зниження: забезпеченість сільськогосподарських організацій тракторами склала всього 4,0 шт. на 1000 га ріллі (проти 10,6 шт. – в 1990 р.); зернозбиральних комбайнів доводилося 3,0 шт. з розрахунку на 1000 га посівів зернових (проти 6,6 шт. – в 1990 р.) (табл. 1) [1].

Таблиця 1.
Парк основних видів техніки в сільгоспідприємствах Росії, тис. од.

Види техніки	Роки						
	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Трактори	746,7	405,7	364,4	330,0	310,3	292,6	276,2
Плуги	237,6	121,2	106,3	94,7	87,7	81,9	76,3
Культиватори	260,1	153,4	138,4	127,1	119,8	114,1	108,7
Сівалки	314,9	178,7	159,4	144,2	134	123,6	115,4
Комбайни :							
зернозбиральні	198,7	107,7	95,9	86,1	80,7	76,6	72,3
кукурудозбиральні	4,4	1,5	1,3	1,1	1,1	0,9	0,8
кормозбиральні	59,6	26,6	24	21,4	20	18,9	17,6
Бурякозбиральні машини	12,5	5,3	4,2	3,6	3,2	3,1	2,8
Машини для внесення в ґрунт:							
твердих органічних добрив	22	8,86	7,6	6,9	6,5	6,1	5,
рідких органічних добрив	12,1	4,77	4,3	4,1	3,9	3,8	3,
Доїльні установки і агрегати	88,7	39,8	36,26	33,2	31,4	30,1	28,6

Проте, слід зазначити, що незважаючи на зниження забезпеченості технічними засобами в кількісному відношенні, різкого падіння енергозабезпеченості не спостерігається. Це пов'язано з тим, що йде заміщення застарілої як у фізичному, так і моральному плані, техніки на сучаснішу енергонасичену. І це абсолютно закономірне явище, яке спостерігається не лише в Росії, але і в провідних аграрних країнах світу.

На початок 2012 р. середня потужність тракторів склала 113 к. с. (для порівняння в 2008 р. – 102 к. с.), середня потужність зернозбиральних комбайнів – 250 к. с. Проте модернізація технічного парку здійснюється не досить інтенсивно. Досліджуючи вікову структуру сільгосптехніки, слід зазначити, що трактори з терміном служби від 3 до 10 років складають 19 %, менше 3 років – 8 %, зернозбиральні комбайни – 28 % і 13 % відповідно, кормозбиральні комбайни – 28 % і 16% відповідно [2].

Досвід розвинутих країн світу переконливо доводить, що реальною умовою виходу аграрного сектора економіки зі становища, що склалося, можливо тільки при переході на інноваційну модель розвитку. У сучасних умовах інноваційний шлях розвитку сільського господарства має три взаємопов'язані і взаємообумовлені напрями: інновації в людський капітал, інновації у біологічний чинник, інновації технологічного характеру, що забезпечують вдосконалення технічного потенціалу галузі.

Для стимулювання інноваційної активності в аграрному секторі Росії на федеральному і регіональному рівні прийнята значна кількість нормативно-правових актів, зокрема Державна програма забезпеченню регіонів Росії племінною худобою, тваринницьким устаткуванням і сільгосптехнікою. З 2008 року виконавець цієї програми – ВАТ «Росагролізінг» є важливою ланкою кредитно-фінансової системи агропромислового комплексу. В межах діючої програми було забезпечено 72 % від загального об'єму ринку лізингу сільськогосподарської техніки і 72,97 % від загальної кількості укладених угод в області лізингу. При цьому компанія згодна надавати техніку на умовах лізингу строком до 10 років і дорожчанням в рік – 2,3 %, також не потрібно авансу, а перший платіж у розмірі 7 % від первинної вартості лізингоотримувач може відстрочити на 6 місяців [3].

Центральне місце Держпрограми займають заходи по досягненню фінансової стійкості сільського господарства, включаючи поповнення статутних фондів ВАТ «Россельгосбанк» і ВАТ «Росагролізінг» (табл. 2).

Таблиця 2.
Фінансове забезпечення програмних заходів розвитку сільського господарства і регулювання ринків сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства у Росії, млрд руб [4]

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Субсидії на відшкодування частини витрат на сплату відсотків по інвестиційних кредитах, отриманих сільськогосподарськими товаровиробниками	2,4500	5,3601	8,4500	10,2974	11,5474
Внесок Російської Федерації в статутний капітал ВАТ «Росагролізінг»	4,0000	2,0000	2,0000	3,5000	2,0000
Всього витрат з федерального бюджету	6,4500	7,3601	10,4500	13,7974	13,5474

За цією програмою державні фінансові кошти направляються на стимулювання освоєння сільгосптоваровиробниками сучасних аграрних технологій і створення умов для широкомасштабного впровадження в сільськогосподарське виробництво високотехнологічних машин і устаткування для різних форм господарювання.

На сьогоднішній час ВАТ «Росагролізінг» здійснює нові напрями діяльності. По системі федерального лізингу компанія поставляє технологічне устаткування для зберігання і переробки рибної продукції, а також сільськогосподарську техніку для зрошування і меліорації, устаткування для овочесховищ, техніку для пожежогасіння.

Альтернативою лізингу при придбанні сільськогосподарської техніки являється кредитування, особливо довгострокове. При цьому умови кредитування сільгосптоваровиробників різні – від 10 до 30 % перший внесок з власних засобів, а процентні ставки від 15-16 % річних і терміни до 10 років [5].

Оцінюючи структурний склад техніки, яка вибуває і поступає, слід зазначити, що більше половини тракторів і зернозбиральних комбайнів, що поступили, зроблені за кордоном. Висока вартість імпортової техніки значно знижує можливості придбання нової техніки російськими сільгоспвиробниками. В зв'язку з цим для підтримки вітчизняної техніки, яка має ряд конкретних переваг, – відносно невисока ціна, доступність сервісного обслуговування, можливість самостійного ремонту, з 2013 р. реалізується федеральна програма субсидування виробників сільгосптехніки, згідно якої аграріям надається знижка у розмірі 15 %. Об'єм програми на 2013 року складає 2,3 млрд руб. Програма продовжиться до 2020 року [5].

Ще одним перспективним напрямом зміцнення і подальшого розвитку технічного потенціалу аграрної сфери являється створення спільних підприємств (СП) по виробництву сільськогосподарської техніки – тракторів і комбайнів. У 2013 р. створено підприємство на паритетних началах у формі СП російського холдингу «Російські машини», що володіє Групою ГАЗ, і великого американського виробника сільськогосподарської техніки AGCO. План продаж підприємства на 2014 рік складає понад 1 тисяча машин. Компанія також планує створити на базі одного з господарств модель сучасної ферми для наочної демонстрації інноваційних методик. Нове підприємство займатиметься і сервісною підтримкою клієнтів, надавати програми роздрібного фінансування і страхування.

У складі СРСР Білорусь займала лідируючі позиції по рівню розвитку сільського господарства. Однак, в період економічної кризи 1990-х років виробничий потенціал аграрної галузі Республіки Білорусь істотно деградував. У галузі призупинився процес оновлення основних фондів і зросло значення коефіцієнта їх вивіття.

Впродовж 1991-2000 рр. в сільському господарстві країни число тракторів зменшилося на 45 %, зернозбиральних комбайнів – на 65,5 %, вантажних автомобілів – на 48 %. [6, С. 604-607]. Техніко-технологічний потенціал сільського господарства різко знизився. У цій ситуації була потрібна розробка принципово нової державної політики по відродженню сільськогосподарського виробництва.

В 2000 р. була ухвалена Програма соціально-економічного розвитку Білорусі на 2001-2005 рр. Програма отримала хороше фінансове забезпечення. На її реалізацію за 2001-2005 рр. було виділено майже 5 трлн. руб. бюджетних коштів. Збільшення об'ємів коштів, що інвестуються в агропромислове виробництво, особливо в його найважливішу складову – сільськогосподарське виробництво, сприяло значному уповільненню кризових явищ у технічному забезпеченні галузі (табл. 3) [7].

Таблиця 3.
Парк основних видів техніки в сільгоспдідприємствах Республіки Білорусь, тис. од.

Види техніки	Роки						
	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Трактори	72,9	53,6	52,6	50,4	49,5	48,1	47,3
Вантажні автомобілі	46,3	32,5	30,8	28,4	27,0	26,3	25,1
Комбайни:							
зернозбиральні	17,1	12,8	13,3	13,0	12,9	12,2	11,4
картоплезбиральні	3,8	1,6	1,5	1,3	1,2	1,1	1,2
бурякозбиральні, шт.	758	987	1033	1021	989	877	798
кормозбиральні	7,2	3,2	2,5	2,0	2,0	3,2	2,6
кукурудозбиральні, шт.	87	49	44	39	39	35	34
Машини для внесення в ґрунт:							
твердих органічних добрив	12,4	7,6	7,1	6,7	6,8	6,6	6,6
рідких органічних добрив	3,8	2,7	2,6	2,7	2,8	2,9	3,1

Доїльні установки і агрегати	14,8	12,8	12,7	12,8	13,3	13,5	13,4
------------------------------	------	------	------	------	------	------	------

Державну підтримку(прямого і непрямого характеру) аграрного сектора країни можна розділити на п'ять груп: бюджетне фінансування, пільгове оподаткування, митно-тарифне регулювання, ціноутворення і інші заходи підтримки. Впродовж 2005-2012 рр. підприємства, що виробляють сільськогосподарську продукцію, мали значні податкові пільги: нижчу ставку податку на додану вартість, відсутність податків на прибуток, нерухомість, деяких інших податків і зборів. Загальна сума податкових пільг оцінювалася в 6 % від об'єму валової продукції сільського господарства країни, або 14-15 % від об'єму виручки сільськогосподарських організацій (табл. 4) [8].

Таблиця 4.

Видатки	Роки				
	2005.	2009.	2010.	2011.	2012.
Республіканський бюджет	366,7	5680,2	4978,6	7622,9	11368,2
Місцеві бюджети	571,8	1879,9	1467,8	3574,9	4947,0
Податкові пільги для сільськогосподарських підприємств	847	1423	1750	1956	2033

У Республіці існує практика списання, відстрочення боргів і встановлення особливого порядку погашення сільськогосподарськими підприємствами заборгованості по кредитах. Так, банки-кредитори сільського господарства приймають акції сільськогосподарських підприємств, які реорганізуються в акціонерні товариства, з подальшою передачею їх Національному банку в рахунок погашення заборгованості по кредитних лініях, що відкриваються їм з метою формування достатньої ресурсної бази для кредитування аграрного сектора.

Позитивним моментом в практиці кредитування сільськогосподарських підприємств являється те, що кредитування сільськогосподарських підприємств і підприємств, обслуговуючих сільське господарство, здійснюється, як правило, під пільгову процентну ставку, яка доволі часто нижче ставки рефінансування. Тому передбачається компенсація втраг банків з республіканського бюджету (витрати на сільське господарство займають 6,8 %) за рахунок засобів республіканського фонду підтримки виробників сільськогосподарської продукції, продовольства і аграрної науки. Витрати на компенсацію втраг банків у зв'язку з видачею пільгових кредитів організаціям агропромислового комплексу, а також по пільгові відсотки по кредитах, що отримані цими організаціями складають 13,1 % від засобів фонду. Крім того передбачається погашення заборгованості по кредитах, виданих банками на придбання РО «Білагросервіс» техніки, переданої сільськогосподарським підприємствам на умовах довгострокової оренди(лізингу) у розмірі 1,7 % від засобів фонду. Такі заходи підтримки сприяли зниженню коефіцієнта вибуття основних засобів в господарствах на 9,6 % (наприклад, у 2010 р. надходження тракторів класу 5 і вище перевищувало вибуття на 0,21од./1000 га, по зернозбиральним комбайнам з продуктивністю 12 кг/с і вище на 0,43 од./1000 га відповідно), фондмісткості – на 48,5 %. [9, 10, С. 58].

Однак, варто відмітити, що на сільське господарство припадає 67 % сільськогосподарського ВВП, що є для фінансової системи країни значним навантаженням. У зв'язку з цим в 2013 р. була продовжена політика, що проводиться останніми роками, по поступовому переходу білоруських підприємств агропромислового комплексу на самофінансування. Державна цільова допомога, головним чином, буде спрямована на зниження цін сільськогосподарської техніки, що поставляється на умовах довгострокової оренди (лізингу), погашення заборгованості по лізингових платежах.

Останнім часом активізувалася робота у напрямі розвитку кооперативно-інтеграційних процесів в аграрному секторі, що пов'язано з прийняттям Програми вдосконалення агропромислового комплексу Республіки Білорусь на 2011-2015 рр., схваленою Указом Президента, в якій розвиток кооперації і інтеграції розглядається в якості найважливішого напрямку аграрної політики. Підприємства переробної промисловості, а також великі підприємства промислового тваринництва (свинокомплекси, птахофабрики) прагнуть забезпечити себе гарантованими постачаннями сировини, що змушує їх організувати різні інтеграційні об'єднання з виробниками сільськогосподарської продукції. Для стимулювання створення на базі великих переробних підприємств холдингів оподатковуваний прибуток може бути зменшений для них на суми, які підприємства витрачають на розширення і техніко-технологічну модернізацію своїх сировинних зон.

Проте, мета, яка стоїть на сьогоднішній час перед аграрним сектором республіки – подальше нарощування експорту продовольства припускає збільшення його випуску, що, у свою чергу, вимагає зростання державної підтримки. Значних можливостей для цього у фінансової системи Білорусі немає. Внаслідок цього, пріоритетним завданням розвитку агропродовольчого сектора країни являється збільшення його ефективності. Можливості екстенсивного зростання даного сектори практично вичерпані. Тому держава повинна сконцентрувати зусилля (і засоби) на заходах підтримки сільського господарства, що входять в "зелений кошук": програми по регулюванню негативних зовнішніх ефектів (екологічні, природоохоронні та ін.); позитивних зовнішніх ефектів (аграрні дослідження, освіта); програми по забезпеченню АПК громадськими благами і розвитку сільських територій.

Висновки. Підсумовуючи розгляд основних напрямів і форм розвитку технічного потенціалу сільського господарства наших найближчих сусідів – Російської Федерації і Республіці Білорусь можна зробити наступні висновки:

1. Питання розвитку технічного забезпечення сільського господарства України повинні розглядатися не без урахування показового зарубіжного досвіду.
2. Для того, щоб сільське господарство розкрило свій потенціал, воно повинне стати високорозвиненим, що можливо тільки якщо технічна оснащеність села буде на високому інноваційному рівні.
3. Нині існує безліч точок зору на роль і місце держави в регулюванні аграрного виробництва. Проте, багато провідних економістів сходяться на важливості пільгового кредитування, яке могло б частково вирішити проблеми сільськогосподарських виробників і забезпечити їх необхідними технічними ресурсами. Проте, програми, які спрямовані на рішення проблем нестачі особливо важливих активів, повинні мати чітко позначений термін реалізації і завершуватися негайно після досягнення наміченої мети.
4. Вдосконалення державної підтримки агропродовольчого сектора повинне полягати в тому, щоб держава поклала на себе тільки ті функції, які не може або не бажає виконувати приватний сектор, а саме: наукові дослідження (розробка нових сучасних технологій, виведення нових сортів), підготовка кадрів, розвиток сільських територій тощо.

Література.

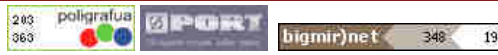
1. Матеріально-технічна база сільськогосподарських організацій [Електронний ресурс] / Федеральна служба державної статистики Російської Федерації. – Режим доступу: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/enterprise/economy/#.
2. Модернізація в сільському господарстві: підвищення енергетичної ефективності [Електронний ресурс]: матеріали II Міжнародного Форуму "Енергоефективність і енергозбереження ENES 2013", (21-23 жовтня, 2013 г., Москва). – Режим доступу: http://enes-expo.ru/docs/prezentatsii_dlya_programmy/21112013/Natsionalnoe_Dvizhenie_Sberegaiushchego_Zemledelia.pdf.
3. Новая техника на выгодных условиях [Електронний ресурс]: публікації ОАО "Росагролизинг". – Режим доступу: http://rosagroleasing.ru/press_center/publications/4414.
4. Государственная программа развития сельского хозяйства и регулирования рынков сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия на 2008–2012 годы [Електронний ресурс] / Министерство сельского хозяйства Российской Федерации. – Режим доступу: <http://www.mcx.ru/navigation/docfeeder/show/145.htm>.
5. Аграрии могут приобретать отечественную сельхозтехнику со скидкой 15% // Информационное агентство «Светич» [Електронний ресурс]. – <http://svetich.info/publikacii/mehanizator/agrarii-mogut-priobretat-otchestvennyu.html>.
6. Народное хозяйство СССР в 1990 г.: статистический ежегодник / Госкомстат СССР. – М.: Фининсы и статистика. 1991. – 752 с.
7. Наличие основных видов сельскохозяйственной техники, машин и оборудования в сельскохозяйственных организациях [Електронний ресурс]: статистические показатели по материально-технической базе Республики Беларусь. – Режим доступу: http://gwici.biz/index.php?option=com_content&view=article&catid=50:mir-agroproduzvodstva&id=19970:2012-11-21-13-04-50.
8. Воробьев В.А., Филипов А.М. Агропродовольственный экспорт и субсидирование сельского хозяйства в Республике Беларусь [Електронний ресурс] / В.А. Воробьев, А.М. Филипов. – http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/23297/1/tom2_3.pdf.
9. Государственная программа устойчивого развития села на 2011–2015 годы [Електронний ресурс] / сайт Министерства сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь. – 2011. – Режим доступу: http://mshp.minsk.by/prog/gosprog_ustrazvitsela2011_2015.pdf.
10. Сельское хозяйство Республики Беларусь, 2010: статистический сборник [Електронний ресурс] / Национальный статистический комитет Республики

Беларусь. – Минск, 2011. – 283 с. – Режим доступу: <http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/agro/2011/main.php>.

References.

1. Federal State Statistics Service (2013), "Fleet of main machinery in agricultural enterprises" [Online], available at: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/enterprise/economy/# (Accessed 8 February 2014).
2. Modernizacija v sel'skom hozjajstve: povysenie jenergeticheskoi jeffektivnosti [Online], *Materialy II Mezhdunarodnogo Foruma "Jenergojeffektivnost' i jenergosberezhenie ENES 2013* [Energy efficiency and energy-savings], Moscow, Russia, available at: http://enes-expo.ru/docs/prezentatsii_dlya_programmy/21112013/Nacionalnoe_Dvizhenie_Sberegaiushchego_Zemledelija.pdf (Accessed 10 February 2014).
3. Official web-site open joint-stock association of "Rosagroleasing" (2012), "Novaja tehnika na vygodnyh uslovijah" [Online], available at: http://rosagroleasing.ru/press_center/publications/4414 (Accessed 7 February 2014).
4. Official internet-portal of Ministry of agriculture of Russian Federation (2014), "Government program of development of agriculture and adjusting of markets of agricultural produce, raw material and food on 2008-2012" [Online], available at: <http://www.mcx.ru/navigation/docfeeder/show/145.htm> (Accessed 10 February 2014).
5. "Agrarians can acquire home sel'hoztehniku with a discount", Informacionnoe agentstvo "Svetich" [Online], available at: <http://svetich.info/publikacii/mehanizator/agrarii-mogut-priobretat-otechestvennuyu.html> (Accessed 9 February 2014).
6. State committee of statistics of the USSR (1991), "There is a national economy of the USSR in 1990", Statistical annual, p. 752.
7. Statistical indexes on the material and technical base of Republic of Belarus (2009), "Presence of basic types of agricultural technique, machines and equipment in agricultural organizations", *The world's information and consulting institute* [Online], available at: http://gwici.biz/index.php?option=com_content&view=article&catid=50:mir-agroproduktstva&id=19970:2012-11-21-13-04-50 (Accessed 11 February 2014).
8. Vorob'ev, V.A., Filipcov, A.M. "An Agrofood export and subsidizing of agriculture are in Republic of Belarus" [Online], available at: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/23297/1/tom2_3.pdf (Accessed 8 February 2014).
9. Ministry of agriculture and food of Republic of Belarus (2007), "The government program of steady development sat down on 2011-2015" [Online], available at: http://mshp.minsk.by/prog/gosprog_ustrazvitsela2011_2015.pdf (Accessed 8 February 2014).
10. National Statistical Committee of the Republic of Belarus (2013), "Agriculture of the Republic of Belarus 2010", Statistical book [Online], Minsk, the Republic of Belarus, p. 283, available at: <http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/agro/2011/main.php> (Accessed 7 February 2014).

Стаття надійшла до редакції 09.02.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"